

מעשה אלחנן האפיפיור

מעשה ברבי שמעון הגדול אשר ישב בעיר מגנצא היושבת על יד הנהר ריינוס. ולו היו שלושה גליוני ראי תלויים בתוך ביתו, אשר במראה את כל אשר היה ואשר עתיד להיות. ואחרי מותו יצא מעיין נובע ממראשותי קברו.

רבי שמעון הזה היה איש גדול מאד, ויהי לו בן קטן ושמו אלחנן. ויהי היום, ושבת היה, והנכריה באה להסיק את התנור כמשפטה בכל שבת ושבת. ותרא כי אין רבי שמעון ואשתו בבית, כי כבר הלכו לבית הכנסת להתפלל, ורק האמה לבדה נשארה את הנער, ותשא את הנער בזרועותיה ותצא עמו.

האמה ראתה את אשר הנכריה עושה, אך לא עלה על לבה לחשוב כי רעה בלב הנכריה, ותאמר: אך משחקת היא את הקטן ומהר תשוב ותשיב אותו הביתה. אולם לא שבה הבוגדה, כי אם

נשאה את הנער מזה והלאה ותכניסהו בברית החדשה, ותתברך בלבה, כי קרבן טוב הביאה לרצון לפני אלהיה כמחשבת כל הנוצרים בימים ההם.

ובשוב רבי שמעון ואשתו מבית יי, לא מצאו גם את האמה בבית, כי ראתה הנכריה בוששה לשוב את הנער ותצא לבקשה ולרדוף אחריה, אבל לא מצאה אותה עוד. ותשב אל בית רבי שמעון בפחי נפש, ותזעק ותיליל עד למאד.

ויאמר לה רבי שמעון: "מה היללה הזאת? הגידי, מה היה."

ותען האמה: "אדוני רבי, הנכריה המסקת את התנור ביום השבת באה ותגנוב את בנך ותנס. ולא ידעתי, אנה נחבאה להסתתר עמו?"

וימהר רבי שמעון ויצא הוא ואשתו והאמה לבקש ולדרוש, אך לשוא, כי לא נמצא הנער ואיננו. אז נתנו האבות קולם בבכי ומספד מר ויצעקו, ויזעקו מכאב לבם נורא מאד. אחרי כן צם רבי שמעון לענות נפשו יומם ולילה ויתפלל ליי להשיב לו את בנו, אך תפילתו שבה ריקם, כי מיאן יי לגלות לו את מקום הנער באשר הוא שם.

והנער הובא אל הגלחים, ויגדלוהו וילמדוהו, ויהי למלומד גדול, כי לבו רחב כלב אביו רבי שמעון. וילך הנער ויעלה מבית מדרש החכמה האחד אל השני, וכה עלה למעלה למעלה, עד כי גדלה חכמתו מאד ויבוא לרומא. שם הוסיף ללמוד לשונות רבות ויעש לו שם. ויגדל

מיום אל יום הלוך וגדול, עד כי נישא לקרדינל [חשמן]. שמו יצא בכל הארץ, והכל אמרו כבוד לו וינשאוהו בפייהם עד מאד בלימודיו וביפיו ובכהונתו.

בעת ההיא מת האפיפיור, ולא נמצא קרדינל חכם ומלומד כקרדינל החדש הזה למלא את מקום האפיפיור המת. ויבחרו בו ויושיבוהו על כס האפיפיורים.

האפיפיור החדש ידע היטב מכבר, כי ממעי יהודה יצא ואביו רבי שמעון הגדול במגנצא, ורק בהיותו שבע כל טוב וחשוב גדול בין הגויים לא נתנו לבו לעזוב את כל הכבוד הזה ולשוב

אל אביו, אל עמו ואל אלהיו. ועתה כאשר התנשא לכל הנוצרים לראש, נכסוף נכסף לראות את פני אביו, ויתן את לבו להביאהו אליו רומא בערמה. ויכתוב ספר אל ההגמון אשר במגנצא – כי

כל ההגמונים סרים למשמעתו – ויצווהו, אשר לא יתן את היהודים לשמור את שבת קדשם, ולא ימולו בשר ערלת בניהם, והנשים לא תטבולנה במים להיטהר מטומאת נידתן. והאפיפיור

ראה על ככה לאמור: אם כזאת ישמעו היהודים, ותפול עליהם אימתה ופחה אז ימהרו לשלוח אלי גדוליהם מקרבם להתחנן אלי לבטל מעליהם גזירתי הקשה. ואין ספק, כי את אבי ישלחו בראש שלוחיהם. כן חשב מראש, וכן היתה אחרית הדבר.

בבוא ספר האפיפיור אל ההגמון, קרא אליו את היהודים ויצוום מטעם האפיפיור על כל הדברים, אשר גזר עליהם, ואין להשיב. וייבהלו היהודים מאד ויתחננו אל ההגמון להסיר מעליהם את

הרעה הזאת. אך הוא ענה ואמר: "אל נא תעתירו עלי תחנוניכם, כי אין בידי להועיל לכם. הא לכם ספר האפיפיור, קראו בו ודעו, כי קצרה ידי מהושיעכם. ואולם אם יש את נפשכם לבקש תחינה, זאת עצתי לכם אשר תעשו: "שלחו מכם אנשים חכמים ונשואי פנים להאפיפיור רומא, ויפילו לפניו תחינתם. אולי ייעתר לכם ויעביר מעליכם את הגזירה הזאת."

אז קידמו יהודי מגנצא את פני יי בתשובה, תפילה וצדקה. ואחרי כן בחרו בשני רבנים וברבי שמעון הגדול לראש עליהם לשלחם לרומא, באמרם: "אולי יעשה יי נס לנו ויטה את לב

האפיפיור עלינו לטובה. רק בין כה וכה מלו את בניהם ולא עשו כדבר הגזירה, כי כן ניאות להם ההגמון לעשות כן בסתר ובמחשך עד שוב השלוחים.

וישאו שלושת הנבחרים רגליהם ויבואו רומא. ויתייעצו שמה את היהודים, מה לעשות בדבר הגדול והרע הזה? וכאשר שמעו יהודי רומא את השמועה הזאת, כן תמהו מאד ויאמרו: "מי האמין לזאת? מעולם לא היה אפיפיור טוב ליהודים כהאפיפיור הזה. הן תמיד הוא מתהלך את היהודים, מהם אנשי סודו ויועציו, וגם ישחקו עמו תמיד במשחק השך,

ובלעדיהם לא יחיה. ואיך נהפך פתאום לבו לשנאה?" ויאמרו עוד, כי לא יאמינו, אשר מהאפיפיור יצאה הגזירה הזאת, כי אם ההגמון בדא אותה מלבו להרע ליהודי מגנצא.

אז הראם רבי שמעון הגדול את הספר אשר שלח האפיפיור ואת חותם ידו אשר עליו. ויראו יהודי רומא וידעו, כי אמת הדבר, ויענו: "אין זה, כי אם חרה בכם אף יי ויפת את האפיפיור לגזור עליכם את הגזירה הזאת!"

ויקראו צום וירבו בתפילה ובצדקה גם הם. ופרנסי עדת רומא הלכו אל הקרדינל הרואה תמיד את פני האפיפיור ויתחננו אליו בעד יהודי מגנצא.

ויאמר הקרדינל: "אתם ידעתם, כי הספר ספר האפיפיור הוא אשר שלחו אל ההגמון ממגנצא, ואני מה? מה אעשה לכם והועיל לא אוכל."

ואולם הבטיח להם להיות בתומכי תחינתם ולדבר עליהם טוב כמליץ יושר. ויצוום להכין איגרת בקשה, והוא יביא את הבקשה הכתובה הזאת ליד האפיפיור. ויעשו כן.

ויהי בהגיע הבקשה אל יד האפיפיור ויקראנה, וידע, מי המה השלוחים הבאים ממגנצא. ויצו להביאם לפניו. ויבוא רבי שמעון הגדול עם שני הרבנים הנלווים אליו אל קרדינל הראש, והוא הודיע להאפיפיור, כי באו היהודים כמצותו עליהם, והם מבקשים לראות את פניו ולדבר עמו פה אל פה.

ויען האפיפיור: "יבוא האחד הראש בשלושה ויעמוד לפני הוא לבדו!"

ובכן בא רבי שמעון הראש והזקן משני רעיו, ומראהו כמלאך יי צבאות. ובהיראותו את פני האפיפיור, כרע רבי שמעון על ברכיו וישתחוה. והאפיפיור ישב אז וישחק במשחק השך עם

קרדינל אחד אשר ישב למולו. ובראותו את רבי שמעון הגדול, חרד מאד ויצוהו לקום מעל ברכיו לשבת על כסא, עד כלותו את המשחק, כי הכיר את אביו ברגע אשר נראה אליו. ואביו לא הכירו.

ככלות האפיפיור את המשחק, פנה לרבי שמעון ויאמר לו: "מה שאלתך?"

ויען רבי שמעון בבכי תמרורים ויגד לו את שאלתו ויואל להתנפל שנית לפני רגליו. ולא נתנו

האפיפיור לעשות כן ויאמר לו: "היטב שמעתי את בקשתך ותחינתך עלתה באזני, אבל דברי שטנה רבים באו אלי ממגנצא עליכם, על כן גזרתי עליכם את הגזירה הזאת."

ומתוך הדברים האלה החל האפיפיור להתווכח עם רבי שמעון בפלפול גדול, וכמעט אשר לא מצא רבי שמעון מענה להשיב לשואלו בחריפות גדולה, וישתומם מאד לראות רוחב לב של איש נכרי, אשר לא ייאמן כי יסופר.

חצי היום ישבו ויפלפלו, עד אשר אמר האפיפיור: "ידידי, הנני רואה, כי מלומד גדול אתה, ואחיך, אשר שלחוך אלי, לא יבושו מתקנתם אשר שמוה בפידך. והנה מדי יום ויום יבואו אלי יהודים לשחק עמי במשחק השך, ועתה גם אתה שב נא עמי בזה ונשחק פעם אחת, ובקשתך לא תישאר מעל."

ורבי שמעון היה אמן נפלא במשחק הזה, אשר לא נמצא כמוהו בכל הארץ, ובכל זאת נצחו האפיפיור הפעם. ויתמה רבי שמעון מאד. ועוד שבו וידברו מהאמונות, ורבי שמעון שמע מפי האפיפיור גדולות ונפלאות, והיה לפלא בעיניו

באחרית הדברים שנה רבי שמעון את בקשתו ויבך בכי גדול.

ויאמר האפיפיור: "יצאו כל העומדים לפני מעלי!"

ויצאו. אז נפל על צווארי רבי שמעון ויבך ויאמר לו: "אבי ידידי, האם לא תכירני?"

ולא הבין רבי שמעון, מה ירמזון דברי האפיפיור, ויען: "אי מזה התכבדתי להכיר את כבודך הקדוש?"

ויוסף האפיפיור ויאמר: "אבי ידידי, האם לא אבד ממך בנך, עודנו נער בראשית ימיו?"

וייבהל מאד רבי שמעון ויען: "כן היא כדברייך."

אז התוודע אליו האפיפיור ויקרא: "אני, אני הוא בנך הזה אשר גנבתי הנכריה ביום השבת. ואולם באיזה חטא באה עליך הצרה הזאת, לא ידעתי שחרו. אך זאת ידעתי ונוכחתי, כי מיי יצא הדבר. ועתה בצאת נפשי לראות פניך ולגלות אזנך, כי גמרתי בלבי לעזוב את אמונתי החדשה ולשוב אל אלהי אבותי, על כן גזרתי בערמה את הגזירה, בידעי מראש, כי אותך ישלחו היהודים לבקש מלפני להעביר את רוע הגזירה. ועתה הנני מבטל אותה ושלום יהיה לכם. ואולם אבי הלא תגיד לי, היש תקוה לאחריתי ותהי לי כפרה לפני האלהים?"

ויען רבי שמעון: "בני יקירי, הסר הדאגה הזאת מלבך כי אנוס היית, ובעודך נער גונבת מאבותיך ומאמונתך."

"אבל, אבי, הוסיף הבן וישאל, "אבל מכבר ידעתי, מימים רבים, כי יהודי נולדתי, ובכל זה השתקעתי בגויים עד היום, והטוב הרב אשר היה לי עצרני מלשוב אל אלהי האמת. היאבה אלהים סלוח לי?"

ויען רבי שמעון: "אין דבר עומד בפני התשובה, ומודה ועוזב ירוחם."

"ועתה", אמר הבן, "עתה שוב אל ביתך בשלום בשם אלהי ישראל והשב את הספרים אשר אתן על ידך להגמון, וירף מכם. רק איש אל ידע מכל הדברים אשר דיברנו. ובעוד

ימים לא כבירים אבוא אלין למגנצא. אבל בטרם אעזוב את מקומי ואת משמרת, אעשה דבר לזכרון ואותירנו אחרי לטוב ליהודים."

רבי שמעון שב אל רעיו ואל יהודי רומא ויראם את ספר האפיפיור, כי בטלה הגזירה, וישמחו מאד. אחרי כן שב אל עירו וימסור את הספר להגמון, ותהי שמחה וששון ליהודים בכל העיר. ואל אשתו גילה סודו, כי בנם הנאבד היא האפיפיור.

ובשמעה כזאת, עוררה יללה גדולה ותמאן להתנחם, אבל רבי שמעון אמר לה: "הישקטי ואל תצטערי, כי עוד מעט והיה בננו זה בתוך ביתנו!"

והאפיפיור חיבר ספר דובר סרה על האמונה ויניחהו למשמרת, ויקם מצוה על כל האפיפיורים אחריו לקרוא בו. ויימלט בסתר. ויבוא אל מגנצא וישב אל אלהי ישראל באמת ובתמים ויהי לאיש יהודי חשוב מאד בעיני כל העם. וברומא לא ידע איש, אנה בא ומה היה לו.

על המעשה הזה חיבר רבי שמעון הגדול יוצר ליום שני של ראש השנה ויאמר בו: 'אל חנן נחלתו בנועם להשפר'. ולכן אל יאמינו הקוראים, כי דברי הסיפור הזה המה שוא ותפל, אבל הם אמיתים ונכוחים ואין שקר בהם.

ואולם רבים אומרים, כי במשחק השך הכיר בו רבי שמעון, כי מזרע היהודים הוא. וגם רבים אומרים, כי אמנם הכיר אשר הוא בנו, יען שיחק האפיפיור כאשר לימדהו אביו בעודנו נער

בהחילו ללמוד את המשחק הזה.

יי יסלח לנו לעוונינו בזכות רבי שמעון הגדול אמן סלה!

נוסח שני

מעשה ברבנו שמעון הגדול שבא מבית דוד ובא בעיר אחת ששמה מגנצא ונשא שם אשה מגדולי המלכות. ושמע רבנו גרשום והלך גם היא למגנצא. וכשבא רבנו גרשום אצל רבנו שמעון הגדול, קיבלו בסבר פנים יפות ולמדו תורה ביחד.

ולרבנו שמעון הגדול היה לו בפעם הזה בן קטן ושמו היה אלחנן, ונגנב ממנו ועשאוהו גלח. וסוף עלה לגדולה, עד שנעשה אפיפיור. ומרוב חכמתו אשר היתה בלבו, נתקבצו מלכים ודוכסים ושלטונים ליקח עצה ממנו, ונתן לכל אחד ואחד עצה לפי חכמתו. וסוף בעבור אשר שואלים עצה ממנו כל כך, קרא לטפלים שלו, אותם הגלחים שהם שמינוהו להיות אפיפיור, ואמר להם: "מה זה שכל המלכים ודוכסים ושלטונים באים אצלי לקבל עצה ממני ואין שום אחד מהם שהיה אומר לי, שהוא אבי או אמי או קרובי שהוא ממשפחתי. וכי מן האבן נולדתי, שאין לי שום קרוב בעולם?"

ודעו, אם לא תגידו לי, אהרוג את כולכם."

ונתן לבו על שלא היה ממש בישו הנוצרי.

אמרו לו: "אדונינו! אחרי שגזרת עלינו להגיד לך, אז נגיד לך, כי יהודי היית וכן אדם גדול שבכל היהודים אתה. וגנבוך כשהיית נער קטן, ומן השם נגזרה לך זו הגדולה שבאים אליך רוב מלכי אומות העולם ושואלים ממך עצה ונראה להם שאתה במקום ישו הנוצרי. וכן אדם גדול שבאת ממנו, הוא דר באלמניא [גרמניה] ושמו רבי שמעון הגדול."

אמר להם: "שלחו אחריו והביאוהו אלי ואל תניחו בשום ממון, שיהיה פה באותו יום."

ושלחו גדולי רומי לרבי שמעון באלמניא, שיבוא לאפיפיור ביום הנועד שקבעו לו. והיה רבי שמעון הגדול נרתע מאד מאד, שהיה ירא משום עלילה מן האפיפיור, למה שלח אחריו. ולבסוף הגביה את עצמו ובא אל האפיפיור. וכשראה אותו האפיפיור, אז קרא אותו אל החדר וראה שהיה נרתע בפניו.

אמר לו: "אל תירא, רק תגיד לי אמיתות, מה שאשאל לך."

אמר לו: "הן."

אמר לו: "כמה בנים יש לך?"

אז הזכיר לו בשם כל בניו ובנותיו שהיו לו עתה.

אמר לו האפיפיור: "עוד היה לך בן אחר."

אז שתק שהיה ירא, שמא יאמר לו להביאו לפניו. עד שאמר לו האפיפיור: "למה אתה שותק? תאמר לי האמת!"

אמר לו רבי שמעון: "אדוני, בן אחד קטן היה לי, ונגנב ממני כשהיה נער קטן, ואיני יודע איה הוא, אם הוא חי או מת, כי לא ראיתיו עד הנה."

אמר לו האפיפיור: "זכור אתה, מה סימנים היו בגופו?"

אמר לו: "אלו סימנים היו לו על גבו ואלו על ידו."

אז הבין האפיפיור, שהוא בנו, כי אותם סימנים עליו.

אמר לו: "אבי, אבי, אני הוא בנך, הרי עלי הסימנים שאמרת."

אז נבהל רבנו שמעון הגדול ולא היה יכול לענות אותו דבר. אז פשט בגדיו והראה לו הסימנים ואמר: "אבי אבי, מה אעשה שאהיה בן עולם הבא? כי יודע אני, שתורת ישו הבל היא ואינו כלום."

אמר לו אביו: "חיללת שם הקדוש ברוך הוא ברבים, קדש שמו ברבים, ואני מקבלך עלי, ותהיה בן עולם הבא."

אמר לו: "באיזה עניין אעשה?"

אמר לו: "תזמין כל ממשלתך, המלכים הדוכסים וההגמונים. אז תקדש שמו של הקדוש ברוך הוא!"

ועשה וטיהר את עצמו ועלה לראש המגדל וקרא: "שמעו כולכם, למה נזדמנתם! כי עד עתה לא רציתי לגלות לכם, אך עתה אני מגלה לכם, כי אין ממשות בישו הנוצרי, כי נולד מן האשה כאחד האדם, ולכן אין תקנה לאחריתכם שאתם מאמינים בו!"

אמרו הגלחים היועצים שלו: "שמא נשתטה?"

אז אמר להם: "אתם סבורים, שרוח שטות נכנס בי. חי נפשי, כי רוח אלהים בי ואתם שוטים!"

נתייעצו הגלחים להרגו, פן יסיר העם מתורפתם. וכשראה כן, אז קפץ מן המגדל לארץ ואמר: "חלילה שיהרגוני אותם טמאים, כי אני מאמין באלהי אבי!"

ומיד ששמע אביו, רבי שמעון הגדול, שקידש את השם, נתן שבה והודיה למקום, וקבע על שם בנו יוצר מיום שני של ראש השנה: 'מלך אמון מאמרך', וכתב בעניות שם בנו: 'אלחנן נחלתו בנועם להשפר', כי כך היה שמו אלחנן.